

1

Toegang tot het zijn

- Groot legt op blz 259 uit waarom hij i.t.t. de chronologie eerst Sartre heeft besproken en nu Heidegger gaat bespreken. Het gaat, schrijft Groot, bij Heidegger om de zijnsvraag en niet om een kentheoretisch probleem.
- Met de blik van vandaag is dat onderscheid lastig uit te leggen. Immers als je het zijn begrijpt, heb je kennis over de wereld en vice versa.
- Maar Heidegger bedoelt dat de vraag gesteld moet worden op de manier zoals Leibniz dat al deed: Waarom is er iets en niet veeleer niets? En dat we dat niet meer doen is een gevolg van wat Heidegger 'Seinsvergeessenheit' noemt.

2

Heidegger en Hitler

- Waar veel onduidelijkheid over bestaat is de relatie tussen Heidegger en Hitler-Duitsland.
- In oudere geschriften houdt de filosofie hem binnen de canon door te doen alsof zijn 'kortdurende flirt met het nazisme' niet de kern van zijn filosofie raakt. In hedendaagse geschriften is er debat of het werk na *Sein und Zeit* nog wel gelezen kan worden zonder kanttekeningen.
- Het is onloochenbaar vast komen te staan dat hij – na *Sein und Zeit* – niet alleen uit noodzaak, maar ook uit overtuiging pro Duitsland en pro Hitler spreekt en schrijft. Hij denkt dat de taal van Duitsland de taal is waarin gedacht kan worden en juist zijn concept van de inbedding van de mens in zijn omgeving maakt het idee wakker dat bloed en bodem er toe doen in de filosofie. Hij schrijft antisemitisch en ondanks zijn relatie met Arendt en Elfride, is hij laatdunkend over de mogelijkheid van anderen dan Duitse mannen van zuiver komaf, om filosofie te schrijven.

Waarom is hij (nog) deel van de canon?

- Heidegger verbindt het denken van Husserl met het grootse probleem dat ontstaat na de 'dood van god' namelijk de vraag naar zin en betekenis.
- Immers door theologie los te laten als het metafysische concept dat het menselijk bestaan draagt, is er een leegte, een niets, in het nu getreden.
- De mens is geworpen in vrijheid zal Sartre zeggen, maar met de toenemende kennis van de opheffing van het metafysische element wordt zelfs die opmerking er één die bol staat van de aannames.
- Als wij werkelijk vrij zijn, wat is dan vrijheid en hoe kunnen we dit (be)denken?

De nieuwe mens

- Nietzsche en Heidegger staan aan het begin van een nieuw mensbeeld. Beiden worden beroemd na de tweede wereldoorlog en het existentialisme, maar ook het postmodernisme zijn vervolgstappen op deze breuk met het verleden.
- In de Anglo-Amerikaanse wereld is er een minder groot probleem omdat daar metafysica gescheiden is geraakt van de kennistheorie. **Pragmatisme en analytische filosofie** vinden het nogal obscuur wat er op het continent aan filosofie ontwikkeld wordt.
- In de huidige tijd staat de relatie tussen feiten (**kentheorie/epistemologie**) en **narratieven** (taal en verhalen) centraal in zowel in de Anglo-Amerikaanse filosofie als in de continentale filosofie.

Terminologie van Heidegger (deel ervan)

1. **Ontologische differentie**
2. **Seinsvergeessenheit**
3. **Sein en Dasein (er-zijn)**
4. **Voor handen en ter hand**
5. **Het 'men' en de vrijheid**
6. **Gelassenheit (gelatenheid)**

Ontologische differentie en Seinsvergeessenheit

- **Ontologische differentie** beschrijft het onderscheid tussen de zijnden (dingen, voorwerpen) en anderzijds het zijn van de zijnden oftewel het Zijn zelf.
- Omdat het Zijn zelf zich steeds terugtrekt of verbergt komen we het Zijn niet nader met ons vragen naar de specifieke zijnden. Onze ontologie (zijnsleer) schiet steeds naast het doel. De oorzaak daarvan is dat wij ons buiten het Zijn plaatsen alsof we ernaar kunnen kijken (Kant).
- De discussie na Kant is dan hoe we nog tot kennis kunnen komen terwijl volgens Heidegger de vraag naar het Zijn (opnieuw) gesteld zou moeten worden. Dat wij dat niet doen is **Seinsvergeessenheit**.

Da-sein en zijn

- De mens is niet zomaar een zijnde. De mens heeft een tweeslachtige verhouding namelijk: als subject en als object. Dit zien we terug bij punt 6 en 7.
- Er is een niet samenvallen met het zijn. Dat schept verwarring en angst. Wij zitten niet lekker op onze plek in een gedetermineerde, zich ontvouwende werkelijkheid. Wij vragen ons daardoor zaken af, zoals de vragen die Kant ook stelde.
- Deze mens is niet een rationeel wezen dat werkelijk op afstand staat zoals bij Kant. Deze mens is, zoals bij Husserl, verweven met het eigen concrete bestaan (existentie).

Voor-handen en terhand

- De context is bij Heidegger echter niet iets wat zich wel of niet laat kennen. Alle dingen zijn tuig (gebruiksvoorwerpen/ gereedschappen) Heidegger ziet de tweeslachtigheid van het mens zijn in hoe voorwerpen zich praktisch aan ons voordoen:
- **Terhand** = De hamer hamert dat is directe interacterende ervaring. Zoals bewustzijn altijd bewustzijn van iets is bij Husserl.
- **Voorhanden** = dat wat ontstaat in de reflectie. Wanneer de mens zich iets voorstelt ontstaat er een tweede laag in de relatie met de context waarin de vanzelfsprekendheid verdwijnt.
- In deze tweede laag ziet Heidegger het gevaar van een gebrek aan verantwoordelijkheid. Er is een rekende en technische houding, die later bij Habermas **instrumenteel handelen** gaat heten.

Men, niets en vrijheid

De mens heeft wanneer hij nadenkt over zijn relatie met de wereld twee opties:

- Hij houdt vast aan een werkelijkheid die gegeven is vaak in de vorm van een metafysica,
- Hij erkent dat hij vrij is en vanuit het niets gaat hij in zijn denken op zoek naar een invulling van zijn vrijheid.

De meeste mensen zijn bang voor de erkenning dat het niets er is (hier herkennen we Nietzsche) en grijpen terug op een 'men'. Heidegger denkt dat arbeiders dichter bij zichzelf staan (voor-handen), maar juist voor intellectuelen (ter-handen), is dit zwaar. 'Wij zweven in angst', schrijft hij.

Omgaan met de angst

- Ook Heidegger zelf leed aan zijn relatie met de wereld, maar op zijn 'goede dagen' dacht hij de degene te zijn die anderen kon leiden naar een toestand waar gevraagd kon worden naar het Zijn.
- Daarvoor zoekt hij eerst aansluiting bij het fascisme van Hitler dat past bij zijn ideeën. Zo denkt hij dat het Duits de taal bij uitstek is om het Zijn te kunnen bevragen. 'Taal is het huis van het zijn'. (265)
- Wanneer dat na de tweede wereldoorlog en een aantal jaren beroepsverbod niet meer kan, komt hij er nooit op terug, maar gaat wel over tot een nieuwe houding: **De gelatenheid**.
- Gelatenheid berust in zichzelf en is niet bezig gaat om de wereld te veranderen of anderen van de noodzaak tot een politieke strijd te overtuigen. Hier lijkt hij meer op Schopenhauer en Kierkegaard dan hijzelf ooit zou hebben voorzien.

Humanisme in debat

Dat Heidegger zoveel invloed heeft (gehad) is deels te danken aan het feit dat hij -zoals Kant dat deed- twee werelden weer met elkaar verbindt: het zingevende menselijke leven zonder een religieuze bodem en de praktische werkelijkheid van de politieke existentie.

- Het humanisme en existentialisme staan centraal in de continentale filosofie.
- Ook al had hij zelf geen enkele relatie met het echte leven op het land of in de fabriek, het kreeg bij hem tenminste positieve intellectuele aandacht.
- Er kwam aandacht voor de angst die de onzekerheid van het nieuwe denken oproep. In die zin een voortzetting van Nietzsche en zonder teruggrijpen naar oude tradities, waarden en normen.

In die zin past Heidegger als geen ander in de tijdgeest. 'Hij maakt het denken weer levend', zo bejubelt Arendt zijn colleges. Helaas blijkt hij daarmee zelf ook te weinig kritisch op waar deze tijdgeest heengaat. Wanneer hij teleurgesteld overgaat naar gelatenheid, is er sprake van een keer naar binnen. Daarvan kunnen we nu zien dat ook dat een breed gedragen houding is geworden waardoor 'de wereld als voor handen' ruim baan kreeg (consumentisme). Iets wat in de loop van de zestiger jaren bij denkers als Fromm, Marcuse en Habermas weer aandacht krijgt. Maar ook bij hen staat het menselijk subject centraal.